

Tereza Matějčková
 BŮH JE MRTEV. NIC NENÍ
 DOVOLENO

Praha (Echo Media), 2023, 329 str.

Nová kniha Terezy Matějčkové není typickým filosofickým pojednáním. Navzdory tomu se ovšem dá předpokládat, že kniha filosofické veřejnosti neunikne. A ani by uniknout neměla, a to ze tří důvodů. Za prvé obsahuje zamýšlení nad některými klasickými filosofickými tématy, jako je svoboda, identita či pravda. Za druhé publikace činí kroky, které se jeví jako nezbytné pro dnešní humanitní vědy obecně: zaměřuje na jejich provoz reflexivní pohled a vynáší je z akademické půdy do veřejné sféry. Za třetí kniha referuje o významných textech a myslitelích současnosti, a otevírá tak řadu palčivých témat, jejichž prostřednictvím si filosofie zjednává přístup do veřejného prostoru. Je tedy na místě doufat, že kniha vyvolá (nejen) ze strany filosofů reakci v podobě debaty, která by byla tematicky zajímavá i mimo akademický prostor. Právě k takové debatě ostatně vyzývá.

Kniha obsahuje soubor esejů a rozhovorů, které autorka publikovala v *Tydeníku Echo* (příčemž některé texty byly pro knižní vydání rozšířeny a aktualizovány). Eseje nacházíme ve dvou základních podobách. V prvním případě jde o úvahy nad zajímavými novými publikacemi, v druhém o re-

flexi témat, k nimž by autorka ráda přitáhla pozornost. Rozhovory jsou pak vedeny se zástupci nejrůznějších oblastí – filosofie, sociologie, literatury, fyziky atd. Výběr témat esejů, stejně jako výběr osobností pro rozhovory jsou vedeny snahou takřkajíc držet prst na tepu doby: autorka hledá témata, která se jí „jeví jako pro ‚ducha doby‘ určující“, přičemž chce u těchto témat „zachytit perspektivu, která třeba ve veřejném prostoru chybí a přitom část studovaného tématu *také* postihuje“ (11).¹

Klíčové je zde právě ono *také*, ke kterému se ještě vrátím. Prozatím lze konstatovat, že vytčené předsevzetí se knize podařilo naplnit přinejmenším v tom smyslu, že do debaty vtahuje texty a autory v Česku nepříliš frekventované. Přitom jde o významné osobnosti daných oborů. Ke slovu přichází u nás dosud nepublikovaní autoři jako Olivier Roy, Chantal Delsolová či Kathleen Stocková, stejně jako autoři traktovaní a překládaní velice sporadicky, jako Harald Welzer, Barbara Schmitzová nebo Thomas Fuchs. Autorka v tomto ohledu osvědčuje šíři své erudice, zjevnou již v jejich předchozích publikacích, stejně jako přehled v evropském intelektuálním dění.

Publikace je rozčleněna do tří oddílů nazvaných „V myšlení“, „V těle“ a „Ve světě“. Jasně obsahové hranice mezi částmi, do nichž je kniha rozdělena, však čtenář neodhalí. Pro potřeby recenze se mi jako plodnější jeví rozdělení knihy na eseje a rozhovory

¹ Čísla v závorkách odkazují k paginaci recenzované knihy.

politické a nepolitické. Toto rozlišení je pochopitelně neostře a je třeba je upřesnit. Mezi texty s politickou tematikou řadím ty, které se přímo zabývají současnými společenskými krizemi a možnostmi jejich řešení, ať už jde o změnu klimatu, válku na Ukrajině či tzv. cancel culture. „Nepolitickými“ texty myslím ty, které takto přímý vztah k politicky řešitelným a traktovaným krizím nemají. Do první kategorie spadají např. rozhovory s Peterem Trawnym, Norbertem Bolzem, Kathleen Stockovou, Margit Osterlohovou a Haraldem Welzerem, z esejů pak např. „Pád feministického dogmatu?“, „Nevyžádané rady klimatickému aktivistovi“ a navazující „Ne. O zoufalství nejen klimatického protestu“. Do druhé pak spadá většina autorčiných esejů a také několik rozhovorů, např. s Barbarou Schmitzovou a Hartmutem Rosou.

Vzhledem k charakteru knihy, která pochopitelně nenabízí jednotnou argumentační linii, není snadné předložit její zhodnocení jako celku. Nejprve se tedy zaměřím na část (ve výše uvedeném smyslu) politickou a pokusím se identifikovat její hlavní ideje a problémy. Následně připojím úvahu o tom, jak knihu číst s užitkem, a zhodnotím její druhou, nepolitickou část.

Navzdory tomu, že témata se liší téměř esej od eseje a rozhovor od rozhovoru, lze napříč jednotlivými texty identifikovat několik „leitmotivů“, které je spojují (ačkoli pod ně nelze podřadit všechny texty, jež se v knize nacházejí). Nejdůležitějším z nich je obhajoba dialogu a s tím související kritika postojů, které možnosti dialogu omezují, nebo ho v krajním případě zcela znemožňují. Jako hlavní příčina

tohoto stavu a zároveň jako druhý leitmotiv knihy se ukazují různé formy rezignace na myšlení a intelektuální výkony vůbec. Tento stav je možné označit za hlavní bod diagnózy doby, jejíž obrysy lze v knize vysledovat, a Matějčková se ho spolu s dotazovanými osobnostmi dotýká v mnoha různých podobách. Sama přitom vychází ze specifické interpretace posunu mezi postmodernou a současností, jež chápe jako přechod od kritiky všech forem identity k neproblematickému pojetí identity, které je založeno v dále nereflétovaném pocitu a názoru. Tento posun má mít za následek zrušení sdíleného světa norem, které jsou člověku vnější. To mělo vést k osvobození jednotlivce od tlaku společnosti, která mu předepisuje, jak se má cítit a kým má být. Matějčková však vidí problém v tom, že ve skutečnosti spolu se zrušením sféry veřejných norem padla i nutnost ústupků vůči druhým. A to právě proto, že společně vytvořené všeobecné normy tyto ústupky zajišťovaly. Nárok na absolutní uznání naší nereflétované a neomezované niternosti ničí druhého, protože neumožňuje kompromis.

Z toho vychází v knize rozvíjená kritika skupinové identity, kterou podporují sociální sítě. Dopaminová smyčka získávaná opakovaným potvrzováním našeho vlastního názoru v uměle vytvořené internetové bublině nás totiž vede k nepřiměřenému utvrzování nás samých v heslovitých pravdách, kterými se to na sítích jen hemží. To pak znemožňuje, aby člověk zpochybnil sebe sama, což lze (již od Platóna) považovat za předpoklad možnosti dialogu. Proto je také v knize vyzdvihována hodnota samostat-

nosti, např. prostřednictvím odvolání se na Kanta,² ale také v rámci úvahy nad knihou *Konec křesťanstva*³ od Chantal Delsolové (58–62) i na dalších místech.

Spojení skupinového myšlení s mizením schopnosti dialogu je kritizováno hned v několika rozhovorech, které spadají do výše popsané politické kategorie. Např. Peter Trawny vyjadřuje obavu, že pojmy jako *old white man*, tedy „starý bílý muž“, které podle něj využívají menšiny jako součást „strategie empowerment“, povedou k omezení demokratické diskuse: „Jak zvláštní myslet si, že když někoho takto [jako starého bílého muže] označíte, bude se s vámi chtít podělit o moc a promluvit si o společnosti, která by pro vás byla spravedlivější“ (54). Spojíme se v tuto chvíli jen s poznámkou: z Trawného vyjádření vyplývá, že umístění moci do rukou lidí, jako je on sám, je v pořádku a ostatní musí přemýšlet, jak ho o sdílení této moci požádat způsobem, který ho neurazí. Trawny totiž není zdaleka jediný z myslitelů, na něž se Matějčková obrací, který si stěžuje na svou pozici ve veřejném prostoru a nechotu jeho protivníků k debatě. Matějčková upozorňuje na případ Kathleen Stockové, jejíž přednášky byly kvůli nařčením z transfobie při vícero příležitostech narušeny studentskými protesty či kvůli protestům zcela zrušeny.

Sama Stocková k tomu v rozhovoru, který je v knize otištěn, říká: „Ředitelům, rektorům, děkanům se

začalo sdělovat, jak organizovat své prostory, jak mluvit. Začal se kontrolovat prostor a jazyk“ (157). Domnívám se, že narušování přednášek v tomto případě skutečně není v rámci akademické obce nejlepší reakcí. Jako odpovídající by se jevilo uspořádání debat a přednášek, v nichž by se protivníci Stockové pokusili ji i veřejnost přesvědčit o nesprávnosti její pozice. Lze sice tvrdit, že odpůrci Stockové se svou strategií dosáhli vítězství, jelikož Stocková následně opustila své dosavadní působiště, University of Sussex. Hodnota tohoto vítězství je ovšem pochybná, protože protistrana nebyla přesvědčena, nebylo získáno její uznání, byla prostě odstraněna. Důležitou nevýhodou takového vítězství navíc je, že poražení pak mají pochopitelnou tendenci obrátit se k publiku, které na odpadlíky akademické sféry čeká s otevřenou náručí, ovšem zároveň s úmyslem použít zkreslených podob jejich myšlení jako munice, s níž se vrhají do boje proti humanitním oborům a podobným „nepotřebným luxusům“ neoliberálního řádu. Matějčková nás tedy správně upozorňuje, že strategie studentů vyhánějících kontroverzní profesory z přednáškových sálů je minimálně v tomto ohledu snadno zpochybnitelná.

Uvedená citace z rozhovoru s Kathleen Stockovou je ovšem hluboce symptomatická ve zcela jiném ohledu – poukazuje k rozporu v pozici, kterou zastává nejen Stocková, ale i Trawny a další respondenti, s nimiž

² „Kant říká: Myslete za sebe sama, nenechte si radit!“ (43).

³ Ch. Delsol, *La fin de la chrétienté. L'inversion normative et le nouvel âge*, Paris 2021.

se v knize setkáme. Jde o symptom nostalgie a zvláštní selektivní slepoty. Stocková totiž tvrdí, že prostor a jazyk se nyní *začal* kontrolovat. Jako by university prostor a jazyk nekontrolovaly vždy. Jako by první omezení svobody projevu na akademické půdě přišlo až s dnešní generací studentů, kteří se snaží zabránit v projevu lidem, jež považují za transfborní či za „staré bílé muže“. Obdobně vyznívá i nadpis rozhovoru se švýcarskou ekonomkou Margit Osterlohovou: „Překvapilo mě, že už i ve švýcarské vědě vládne ideologie.“ Jak může být pro někoho překvapivá ideologická zaslepenost zrovna na švýcarských institucích, když byl švýcarský státní aparát ve zprávě pracovní komise OSN v září 2022 obviněn ze systematického rasismu?

Ať už pracujeme s jakoukoli definicí ideologie,⁴ dle mého názoru nemůže nikoho překvapit, že je jí věda ovládána. Právě naopak: jakkoli se universitám v dějinách více či méně dařilo ideologii také kritizovat a narušovat, zároveň vždy byly, jsou a budou centry, která ideologii produkují. Stocková a Osterlohová tuto ideologičnost odhalují u svých kolegů.⁵ A nejen oni. Již jsme viděli, že Peter Trawny problematizuje možnost dialogu s těmi, kdo se hlásí k politice „empowermentu“. Ještě ostřeji se v knize vyjadřuje německý profesor mediálních studií Norbert Bolz. Ten např. tvrdí, že „filozofie na kampusech zdegenerovala

v levicovou ideologii a zcela, a tím míním opravdu zcela se odpoutala od myšlení“ (85). Poté se nostalgicky vrací do minulosti německé akademické sféry, kdy „se ještě vedly diskuse“ (86), zatímco dnes už k diskusím nedochází, protože „filozofie se zvrhla v politickou ideologii“ (87). Je ovšem namístě se ptát, zda přístup všech čtyř zmíněných akademiků není identický s přístupem, proti němuž vystupují. Trawny, Stocková, Osterlohová i Bolz své protivníky místy skrytěji, místy zjevněji urážejí. Stocková vyčítá studentům klanovitost s tím, že skupiny (rozuměj studenti) neargumentují, ale řvou. Osterlohová označuje své kolegy za ideologicky zmanipulované. A Bolz je rovnou odsuzuje jako nesoudné a jejich kritiku jako bezcennou (89). O problematickém Trawnymho přístupu už byla řeč výše.

Nabízí se samozřejmě námitka, že u všech uvedených jde teprve o reakci na snahu o omezení jejich svobody vstupovat do veřejného prostoru. To je do jisté míry pravda: všechny uvedené autorky a autoři byli napadáni způsobem, který vykazuje známé destruktivní prvky cancel culture. Nedaří se mi ale nahlédnout, jak by způsob, jakým se uvedení akademici rozhodli reagovat, mohl situaci zlepšit. Generalizující soudy o kolezích a studentské generaci vyjadřující bezmála opovržení pravděpodobně k obnovení dialogu příliš nenapomohou. Za vším navíc

⁴ Pro užitečný přehled viz T. Eagleton, *Ideology: An Introduction*, New York 2007.

⁵ Osterlohová např. vypráví, že „jeden mladý sociolog se od studie distancoval z obavy, že by mu sympatie k naší práci profesně ublížila... Z toho mrazí. Nikdy by mě nenapadlo, že v liberálním Švýcarsku zažiji takovou ideologickou omezenost“ (180).

stojí zmíněné přesvědčení o vlastní nezasazenosti ideologií a představa, že dříve svobodné kampusy se dnes poprvé ocitají pod ideologickým útokem. Uzavírání akademického prostoru pro specifické skupiny bylo přitom vždy naprosto běžnou záležitostí – typickým příkladem budiž šedesátá léta minulého století, kdy byly stovky studentů za svou aktivitu na západních kampusech běžně zatýkány (vzpomeňme alespoň Maria Savia a jeho kolegy). Čtenář tak nemůže nepojmout podezření, že probírání autoří se akademickou nesvobodou zabývají až tehdy, když se začne dotýkat jich samých.

Problém zde ovšem sám otevírá cestu k řešení. Obě zneprátené strany vyjadřují stejný typ stížností. Ti, kdo Trawnyho a Bolze označují za „staré bílé muže“, stejně jako ti, kdo protestují proti vystoupením (ať už domněle či skutečně) transfočních autorů, tak činí mimo jiné na základě přesvědčení, že právě tito lidé jsou zodpovědní za vytvoření struktur (re)produkcujících nespravedlnost a nesvobodu. Stejně tak Stocková, Osterlohová a Bolz se cítí být nespravedlivě omezováni ve svém přístupu do veřejného prostoru. Základ každého smysluplného dialogu – společné téma – je tedy přítomen. Obtíž je samozřejmě v tom, že obě strany považují vždy toho druhého za někoho, s kým se mluvit nedá. Situace je tedy zjevně patová. Lze proto doufat, že čtenáři z toho usoudí na nezbytnost zmírnění rétoriky, ať už se přiklání ke kterékoli straně. Absolutní vítězství tu totiž z principu není možné – jak jsem poznamenal výše, umlčení opozice v určité oblasti se rovná jejímu přesunu a radikalizaci. Snad je tedy na čase začít hledat kompromisy.

Z tohoto úhlu pohledu je proto škoda, že autorka do knihy nezařadila i rozhovory s mysliteli nacházejícími se na druhé straně názorového spektra. Matějčková takové autory nezařazuje vědomě. Jak jsem již uvedl, její výběr je řízen snahou „zachytit perspektivu, která třeba ve veřejném prostoru chybí a přitom část studovaného tématu *také* postihuje“ (11). Z toho plyne, že právě perspektiva nabídnutá probíranými autory podle Matějčkové ve veřejném prostoru chybí. To je v určitém smyslu pravda – jak jsem poznamenal, většina probíraných autorů ve veřejném prostoru prošla určitou formou ostrakizace a v tomto prostředí nepatří k nejpobláznějším (jakkoli nelze tvrdit, že by jim byl přístup do veřejného prostoru zcela uzavřen). Potenciální problém spočívá v tom, že recenzovaná kniha je určena široké veřejnosti. Mimo akademickou sféru se pak pozice prezentované v knize zdají být velmi populární (jak nakonec naznačuje i velký úspěch publikace), ačkoli jsou často recipovány ve zjednodušené a vulgarizované podobě. V tom případě je ovšem možné pochybovat o tom, zda bude kniha pro většinu svých čtenářů skutečně fungovat jako názorový korektiv a výzva k zamyšlení a dialogu, které má nabízet, nebo bude čtena spíše za účelem posílení vlastního přesvědčení. To by znamenalo převrácení jejího účelu.

Z těchto důvodů by knize pomohlo i zařazení polemiky s Haraldem Welzerem, který vystupuje v rozhovoru o válce na Ukrajině nazvaném „Přestaňme s tou zkárou“. I tento rozhovor má za cíl vnést různost názorů do tématu, které je ve většině našich mainstreamových médií pojednáváno

téměř identicky. I v tomto případě se však domnívám, že je namísto obava, jak si zmíněný rozhovor vyloží některé skupiny velmi širokého čtenářstva, které se knihy zmocnilo – existují totiž i nemainstreamová média, v nichž by pod uvedeným titulkem mohl být publikován lečjaký proruský názor. Vzhledem k těmto obavám se domnívám, že kniha by dokázala lépe splnit svůj účel, pokud by dialog sama názorněji předváděla, místo aby spoléhala na čtenáře, který si musí druhou stranu dialogu obstarat sám.

V tomto kontextu si ještě dovolím polemizovat s výrokem z eseje „Jen dvě pohlaví? Berlínská univerzita odmítla ‚kontrolverzní‘ přednášku“. V něm Matějčková pokládá rétorickou otázku: „Nežijeme snad ve společnosti, v níž přijímáme, že se ženy smějí nelíčit, mohou hrát fotbal, nemít děti, být třeba lesbami?“ (152). Obávám se totiž, že v takové společnosti stále ještě nežijeme. Moje vlastní zkušenost je taková, že v tomto ohledu existuje propastný rozdíl mezi např. akademickým (a snad už i korporátním) prostředím na jedné straně a prostředím brigád pro dospívající, tanečních klubů, fotbalových stadionů a vesnických hospod na straně druhé. Zatímco v prvním případě jsou všechny zmíněné situace až na výjimky neproblematicky přijímány, v ostatních kontextech se nenalíčené dívky dočkají lečjakého posměšku a pracovního či společenského znevýhodnění, coming outy jsou stále

nesmírně stresující a často bolestnou záležitostí a fotbal je dívkám odpírán dokonce ve veřejných prohlášeních profesionálních fotbalistů. Jednoduše řečeno: obávám se, že kniha od své široké cílové skupiny očekává nerealistickou názorovou jednotu, vůči níž mají předložené názory fungovat jako podnět k zastavení, zpochybnění a zamýšlení. Tím ovšem riskuje, že v některých případech přispěje k vyztužení bariér bránících dialogu spíše než k jejich odstranění.

Jak tedy číst knihu s užitkem? Absenci přímého dialogu u uvedených témat lze pojmout také produktivně, tedy jako výzvu k vlastní aktivitě, ke vstupu do dialogu s předloženými texty. V esejistické části knihy navíc autorka sama se sebou dialog vede. Myslet proti sobě samé je koneckonců jedním z hesel její poslední knihy *Kdo tu mluvil o vítězství?*⁶

Tento vnitřní dialog lze ukázat na tématu ekologie, které je v knize zpracováno v esejích „Nevyžádané rady klimatickému aktivistovi“ a „Ne. O zoufalství nejen klimatického protestu“. Na příkladu těchto dvou textů lze myslím ilustrovat, jakým způsobem číst recenzovanou knihu nejpřínosněji. V prvním eseji lze najít poměrně příkrou kritiku klimatického aktivismu. Aktivisté vrhající barvy či polévky na obrazy v galeriích jsou zde obviněni z toho, že kladou umění proti klimatu – zájem o umění pro ně přý implikuje nezájem o klimatickou

⁶ Viz např. následující pasáž: „V ‚re-signování‘ revidujeme naše vazby, v nichž se vždy již ocitáme. V re-signujícím postoji se rovněž stáváme myslícími, a to znamená, že v sobě vytváříme diferenci, možnost dialogu, ale potažmo i absenci – re-signace je schopnost sebezperušení.“ T. Matějčková, *Kdo tu mluvil o vítězství? Osm cvičení ve filosofické rezignaci*, Praha 2022, str. 252.

změnu. Proti tomu se nabízí následující úvaha. Skutečně aktivisté tvrdí, že ten, kdo obdivuje umění, je z toho důvodu netečný ke klimatickým změnám? Nebylo by lepší číst pozici aktivistů jako snahu upozornit na fakt, že pokud postoj ke klimatickým problémům nezměníme, přijdeme o všechno, včetně umění? Vžijeme-li se do pozice aktivisty, který je přesvědčen o tom, že pokud svůj postoj ke klimatu neproměníme, zapříčiníme tím kolaps civilizace vůbec, neukáže se nám jeho přístup jako zcela legitimní? Ve srovnání s apokalyptickými vizemi některých klimatologických projekcí by bylo i zničení van Goghových obrazů (ke kterému navíc při akcích aktivistů nedochází) méně než maličkost. Není právě tento náhled tím, co se nám aktivisté snaží zprostředkovat – spíše než tezi o domnělém klimatickém nezájmu návštěvníků galerií?

Jak ovšem trpělivý čtenář brzy zjistí, kdyby Matějčkové takovou úvahu předložil, neřikal by jí nic, co by ještě nevěděla. Zamyšlení přesně v tomto duchu totiž provádí v komplementárním eseji „Ne. O zoufalství nejen klimatického protestu“. V něm popisuje zoufalství klimatického aktivismu právě jako výsledek nahlédnutí hrozícího absolutního kolapsu ve spojení s nezájmem okolní společnosti. Z takové pozice se pak samozřejmě i suspendace demokratických rozhodovacích procesů jeví jako smysluplné řešení, pokud jako jediné dokáže zajistit přežití společnosti, a tedy i udržení možnosti demokracie. (Neboť jak provozovat demokracii na mrtvé planetě?) Matějč-

ková tuto pozici problematizuje právě s odkazem na její nedemokratický potenciál. To je ovšem legitimní pochybnost, kterou je vůči určité formě klimatického aktivismu dobré vznášet, aniž by to nutně znamenalo zpochybnění potřeby tohoto aktivismu vůbec. Sama autorka také píše, že „aktivismus je příliš důležitý, než abychom jej ztotožnili s pouhým rozčlením, které přes sebe musíme nechat přejít“ (260). Od této otázky se čtenář může odrazit k dalším úvahám, které mohou vést různými směry: např. k problematizaci dnešního demokratického rámce, který vykazuje téměř absolutní absenci odezvy politických špiček vůči jakýmkoli nárokům přicházejícím „zdola“, tedy z lidu, včetně nároků týkajících se klimatu. Právě tento rámeček tak vede k radikalizaci klimatických protestů. A koneckonců zpomalení a hlubší zamyšlení, které Matějčková vzhledem k aktivismu doporučuje, může vést i k vytvoření účinnějších a radikálnějších strategií v jeho provádění. K obdobnému postoji ostatně již dlouho vyzývá Slavoj Žižek. Jeho výsledkem pak mohou být skutečně promyšlené radikální návody k aktivismu – na mysl vytané třeba nedávný manifest *How to Blow Up a Pipeline*⁷ od Andrease Malma. Matějčkovou nastíněná problematika nás tak může vytrhnout z naší často příliš automatické, a proto také pasivní (až imaginární) podpory ekologických hnutí, abychom se znovu začali poctivě zaobírat tím, proč nedosahují tak důležitých cílů. Nechat se uvedenými eseji vyprovokovat k těmto a podobným úvahám se

⁷ A. Malm, *How to Blow Up a Pipeline*, New York 2021.

jeví jako přínosnější (a záměru textu více odpovídající) způsob četby než snažit se z nich vyčíst a přesně určit pozici autorky samotné.

Dosud jsem se zabýval převážně tou částí knihy, kterou jsem výše označil za politickou. Pravděpodobně je to však především její druhá část s širším záběrem, díky níž je možné označit knihu za důležitou publikaci. Vzhledem k šíři tematického záběru se nebudu pokoušet o podrobnější analýzu základního problému jako v případě části politické, a omezím se na několik obecných poznámek.

Čtenáři je zde poskytnut neobyčejně široký pohled na kulturní sféru toho, co pro nedostatek lepších výrazů označujeme jako „naši dobu“. Napříč tematicky na první pohled různorodými texty se rozvíjí analýza duchovnosti současného člověka a prostředí, ve kterém žije.⁸ Matějčková se zabývá tím, jak dnešní člověk konzumuje intelektuální obsah (ve formě podcastů a audioknih); jakým způsobem vede – či spíše nevede – dialog (výhradně prostřednictvím sociálních sítí); jakým způsobem se vztahuje k druhým, k Bohu či k náboženským strukturám; co považuje za vzor správného myšlení; proč tak často podléhá depresím a co s tím může dělat; jak ho utváří, či spíše deformuje stále nevyřešený vztah k jím samým vytvořeným technologiím.

Eseje zde často propojují výsledky sociologických či jiných výzkumů

s jejich teoretickou reflexí, vedenou na filosofickém pozadí. Klasikové filosofického kánonu se tak objevují v neočekávaných kontextech, přičemž je testována (většinou s pozitivním výsledkem) jejich relevance pro analýzu současnosti. Tak např. Kantova teorie vkusu je nasazena proti společensky fragmentující funkci facebookových „lajků“ (44). Rozhovory se nevyhýbají ani extrémním tématům, jako je sebevražda nebo sexuální násilí, a právě v těchto oblastech skutečně přináší zcela nové perspektivy a nabízejí možnosti radikálně nových náhledů. Vynikající jsou v tomto ohledu především rozhovory s Barbarou Schmitzovou,⁹ Virginií Despentovou a Janem Faktorem, doplněné zajímavými eseji o jejich tvorbě. Matějčková zde prokazuje neobyčejně široký kulturní rozhled a schopnost vyhmátnout autory, kteří nám k vybraným tématům skutečně mají co říci. Nenajde se myslím mnoho čtenářů, pro které nebude četba těchto textů objevnou zkušeností.

Vzhledem k tomu, že kniha si dává za cíl poskytnout prostor názorům, které se pozastavují nad možnými nedostatky názorového „mainstreamu“, je jasné, že nebude nekontroverzní. Zodpovědný a pečlivý čtenář v ní však jistě najde mnoho užitečných podnětů k vlastnímu myšlení, či dokonce k tomu, aby zdravě zpochybnil vlastní

⁸ Dnešního člověka nelze nazvat postmoderním – podle Matějčkové máme už postmodernu za sebou. Pro současné období autorka užívá označení transmoderna, které přebírá od španělské filosofky Rosy Maríí Rodríguez Magdy.

⁹ Kniha, o které je rozhovor veden, vyšla nedávno v českém překladu: B. Schmitzová, *Jaký život je hoden žít? Filosofické a biografické přístupy*, Praha 2024.

přesvědčení, což je čas od času nutné, i kdyby to mělo vést jen k jejich upevnění. Právě k takovému zpochybnění, ke zmiňovanému myšlení proti sobě, nás chce autorka vybičovat. Přijmout tuto výzvu bude jistě přínosnějším způsobem četby než zařazení autor-ky mezi živitele kulturních válek.¹⁰

Vzhledem k nevyváženosti názorového spektra, především v oblasti „politických“ rozhovorů, se však můžeme obávat, že část čtenářů knihu skutečně využije spíše k vedení kulturních válek. Osud publikace tedy – snad i v souladu s jejím záměrem – závisí na každém, kdo se do ní začte.

Václav Sklenář

¹⁰ Viz kritika knihy v nedávné stati *Bůh je trans. Disidentka genderu Tereza Matějčková žije kulturní války* publikované v *Deníku Alarm*. Dostupné z <https://a2larm.cz/2024/04/buh-je-trans-disidentka-genderu-tereza-matejkova-zivi-kulturni-valky/> [navštíveno 1. 5. 2024].